

1900 DEN 1945 E KADAR İNGİLTERE'DE EĞİTİM *

SIR RICHARD LIVINGSTONE

İngilizceden çeviren : DR. AHMET E. UYSAL

Eğer bir an kendinizi 1900 senesinde farzedip İngiliz eğitiminin o devirde neye muhtaç olduğunu düşünseydiniz, teşhisiniz şöyle olurdu : "14 yaşına kadar çocukların eğitimi ile meşgul olan mükemmel bir ilkokul teşkilâtı olduğu halde bir çok çocukların daha bu yaştan evvel okuldan ayrıldığını görürdünüz. Orta eğitim bir dereceye iyidir, fakat memlekete kâfi gelmemektedir; bütün İngiltere için yalnız dört üniversite bulunmaktadır. Küçük bir memleket olan İskoçya'da da bu devirde dört üniversite vardı."

Disraeli 1848 senesinde İngiltere'nin iki sınıfa ayrılmış olduğunu yazmıştı. Bu ayrılık eğitimde 1900 senesine kadar devam etmiştir. Biri fakirler ve diğeri de zenginler için olmak üzere iki terbiye sistemi vardı. Ne kadar demokratik olursa olsun her terbiye sisteminde bu ayrılık muhakkak **bulunur**; çünkü insan kabiliyetleri farklıdır, fakat terbiyede farklar fakirliğe veya zenginliğe değil, kabiliyete dayanmalıdır. XIX. asırda İngiltere'deki orta eğitim müesseselerine ve üniversitelere ancak okul masraflarını verebilenler girebiliyordu. İkinci sınıfı teşkil eden alelade halk çocuklarını 14 yaşına kadar ilkokula gönderiyor, ve bu yaştan sonra onlardan hayatlarını kazanmalarını bekliyordu. Eğer bu delikanlılar günün yorucu çalışmasından sonra kendilerinde akşam kurlarına devam edecek derman bulamazlarsa tahsilleri bu andan itibaren bitmiş oluyordu. Yalnız pek fazla fakir çocuklar bu iki terbiye sistemi arasındaki uçurumu atlayabiliyordu. İşte eğer 1900 senesinde İngiltere'nin Eğitim Vekili olsaydınız böyle bir durumla karşılaşırđınız.

İnsanın aklına şöyle bir soru geliyor: İngiltere, halkının çoğuna yüksek tahsil veremediğı halde, acaba nasıl üstün bir mevki işgal edebiliyordu? Dünya daima insanların değil, fakat tabiatın seçtiğı ve en yüksek zekâ ve karakter kuvvetini bahşettiğı kimseler tarafından idare edilmektedir. Bu hakikati hiç bir şey değıştirmeklemez. Bir firmanın iş ve ticaret hayatındaki başarısı müdürünün başarısına bağlıdır. Bir firma ile başka bir firma arasındaki fark, çalıştırdıkları işçilerin miktarına değil, fakat idarecilerine bağlıdır. Bu politikada da böyledir. "Bir milleti büyük yapan onun başındaki devlet adamlarıdır" demek belki pek doğru değildir, fakat şurası muhakkaktır ki büyük önderlere sahip olmayan hiç bir millet yükselmez. Bu hakikat şu Yunan atasözünde gayet iyi bir şekilde ifade edilmek-

* 30 Mart, 1954 tarihinde Fakültemizde Sir Richard Livingstone tarafından verilen bir konferansın tercümesidir.

tedir: "Bir aslan kumandasında ilerliyen bir geyik ordusu, bir geyik kumandasındaki aslan ordusundan daha korkunçtur". Fakat seçkinlik, asalet ve servet esasına göre değil, meziyet esasına göre tayin edilmelidir. Kitleyi de ihmal etmemeliyiz, yoksa millet, yurt ve dünyanın islâhı için giriştiği mücadeleye bütün kuvveti ile katılamaz, ve sonunda, (*Rus ihtilâlinde olduğu gibi*), cahil bir proleterya bazı insafsız kimselerin elinde âlet olur.

XX. asır İngiliz eğitiminin tarihçesine bir göz atacak olursak, eğitimin bir sınıfın malı olmaktan çıkarılarak millileştirilmesi hususunda teşebbüslere girişildiğini görürüz. Eğer bu mevzu üzerine bir piyes yazılsaydı sırasıyla 1902, 1918 ve 1944 tarihlerinde açılmak üzere üç perdelik bir piyes olurdu. Dikkat edilecek olursa bu tarihlerden her biri bir harbin sonudur.

Piyesimizin 1902 de açılan ilk perdesi millî bir orta eğitim sistemi meydana getiren bir kanunla başlar. Bu kanunla bir çok yeni orta eğitim müesseseleri kurulmuş ve zaten evcut bir çokları da, öğrencilerinin %25 ini ilkokullardan parasız kabul etmek şartıyla, devletten yardım görmeğe başlamıştı. Bu suretle İngiltere'de iki sınıf esasına dayanan eğitim sistemi sona erdi, ve İngiliz gençliği ilkokuldan orta okula doğru akın etmeğe başladı.

Bu büyük bir adım olmakla beraber yalnız bir başlangıçtı. İlkokuldan orta okula geçenlerin sayısı epeyce artmıştı, fakat yeter denemezdi. Üniversiteye giriş hususunda her hangi bir tedbir alınmamıştı. Hatta 1908 de bile daha 1902 de çıkan kanunun tesiri görülmeğe başlamamıştı, ve 36 milyonluk nüfusu olan İngiltere'nin 10 tane üniversitesi vardı ve bunlarda okuyan öğrenci adedi 12,778 di; bu öğrencilerin üçte birinden fazlası, pek az ilkokul mezununun nüfuz edebildiği Oxford ve Cambridge'de bulunuyordu. Bundan maada halk için yegâne eğitim müessesesi ilk okuldu. İlk okullarda azami yaş haddi 14 tü, fakat istisnalar yapılmaktaydı.

Bununla beraber 1918 de harp bitinceye kadar hiç bir şey yapılmadı. Sonra Fisher kanunu ile ikinci perde açıldı; bu kanundan edilen istifadeler azdı, fakat istikbalde takip edilecek bazı hedefler tayin edilmişti. Kanun mecburi okul yaşlarını 5 ile 14 olarak tesbit etti, fakat mahalli makamlara bu haddi 15 e kadar çıkarma selâhiyeti tanıdı; orta okula gitmeyen bütün ilk okul mezunları 18 yaşına kadar haftada bir gün ders görmek mecburiyetindeydiler. Fisher kanunu iyi fakat semeresiz bir kanundu; daha doğrusu ekonomik sebeplerden dolayı tatbik edilememişti. Netice yine hiçti. Mahallî idarelerin kontrolunda bulunan ve muayyen günlerde verilen, kurs şeklindeki eğitimin en müessir şeklini Rugby'de görüyoruz. İki sanayi müessesesinin desteklediği bu proje muvaffak olmuş ve değerini isbat etmiştir. Bu sırada mühim neticeler tevhit eden küçük bir değişiklik yapıldı. 1920 senesinde devlet tarafından yardım gören orta eğitim müesseselerindeki kız ve erkek çocuklara üniversiteye devam

edebilmeleri için burslar verilmeğe başlandı; bu şekilde orta eğitimden eğitimin en yüksek kademelerine doğru geçiş mümkün kılındı.

1944 eğitim kanunu piyesimizin üçüncü ve en mühim perdesidir. Memlekete demokratik bir eğitim temin eden bu kanunun esas hükümlerinden kısaca bahsetmeliyim :

Evvelâ bu kanun orta eğitimi her çocuk için mümkün kıldı. İlk öğretim 11 yaşında bitecek ve bu yaştan sonra orta öğretim başlayacaktı. Üç çeşit orta eğitim müessesesi vardı. Evvelâ zaten mevcut olan ve daha ziyade humanistik bir eğitim veren (Grammar School) dediğimiz liseler vardı. Bunlarla yanyana, ve humanistik esaslara göre çalışan ve fenni mevzularla onların tatbikatına ehemmiyet veren orta teknik okullar vardı. 18 yaşına kadar eğitim veren, bu her iki çeşit okullar İngiltere nüfusunun aşağı yukarı %15 ini okutmaktadır. Modern Orta Okul denilen üçüncü çeşit okullar hepsinden daha yeni ve şayanı dikkattir. Bu okullar nüfusun büyük bir kısmına 11 ve 15 yaşları arasında meslekî olmayan, fakat geniş pratik gayelere matuf bir eğitim verirler. Bu okullar sayesinde millet nihayet meccani bir eğitime kavuşmuş oldu. Devlet okullarında bütün ücretler kaldırıldı; nihayet okul bitirme yaşının 16ya çıkarılması, ve yalnız muayyen günler eğitim görenler için mecburî eğitimin 18 yaşına kadar uzatılması teklif edildi. Fakat evvelâ muntazzam devam edenler için eğitim müddetinin 16 dan 17 ye çıkarılması mı yoksa muayyen günler eğitim görecekleler hakkındaki hükümlerin mi kabul edileceği kat'î olarak belli değildir. Fakat bunların her ikisinin de çok yakın bir istikbalde tatbikata konacağını zannetmiyoruz. Bu gecikmeye sebep okul ve öğretmen sayısının kifayetsizliğidir.

1944 eğitim kanunu, sosyal ve maddî durumları ne olursa olsun, bütün herkese orta eğitim müesseselerinin kapılarını açmıştır. Aynı zamanda üniversiteye girme imkânları da artmıştır. Bugün İngiltere'de 13 üniversite ve 4 üniversite kolleji vardır. Aranılan evsafi haiz her öğrenci bu üniversitelere girebilir; devlet ve mahallî makamlar bütün üniversite ücret ve masraflarını karşılayacak şekilde bir çok burslar vermektedirler. Filhakika 1953 senesinde Oxford'daki öğrencilerin %71 i bu şekilde yapılan yardımlarla okuyordu. 1939 da üniversite öğrencilerinin sayısı 50,000 iken bu rakkam bugün 85,000 e yükselmiştir. Eski üniversitelere demokratik bir veche verilmiştir. Bu yıl Oxford'a giren öğrencilerin %35 i tahsillerine ilk okulda başlamışlardı. Birinci dünya harbinden evvel Oxford'da bu gibi öğrencilerin sayısı belki 50 bile değildi.

Butler kanunu dediğimiz 1944 eğitim kanunu yalnız orta eğitime münhasır kalmamıştı; yetişkinlerin eğitimi hususunda da mühim faydalar sağladı. Mahallî makamlara mecburî okul çağını aşmış kimselere teknik ve ticarî bilgiler vermekle beraber, bu gibi kimselerin boş vakitlerini spor ve kültür faaliyetleri ile geçirmelerini temin vazifesi verildi. Yani bu şekilde, mecburî olsun ihtiyarı olsun, eğitim herkesin faydalanabileceği

bir hale geldi. Bu sahada elde edilen diğer bir başarı da harpten beri yetişkinlerin eğitimi için 20 kadar yatılı kollejin açılmasıdır.

Kanunun diğer bir hükmünü daha nazarı itibara almamız lâzımdır. Buna göre, devletten yardım gören, veya masrafları devletçe temin olunan bütün ilk okul, orta okul ve liselerde ,vicdanî inançlar zorlanılmaksızın, din öğretimine yer verilmesi, ve her gün derslerin dinî ayinle başlaması kararlaştırılmıştı. Böyle bir hükmün tesiri öğretmenlerin bu meseleye karşı takındıkları tavra bağlıdır. Fakat yine de bu hüküm Butler kanununun en mühim tarafıdır, çünkü bu hükmü koymakla devlet hayatın en mühim cephelerinden birini ihmal eden terbiye sisteminin eksik kalacağını müdrik bulunduğunu ve çeşitli menfaat ve görüşlerin fevkinde olarak, milleti birleştirecek ve ona yol gösterecek, müşterek bir manevî ideale olan ihtiyacı anlamış olduğunu gösteriyordu.

Demokasi dört duvarlı bir yapıdır: bu dört duvar sırasıyla politika, ekonomi, cemiyet ve terbiyedir. Terbiye duvarı eksik olursa bu binada oturulamaz. Butler kanununun hükümleri yerine getirilince İngiltere terbiyede demokrasiye kavuşmuş olacaktır. Memleketin siyasî bünyesinin sağlığı bakımından bu kanun geç bile kalmışta; çünkü bir çok İşçi partisi mebuslarının kaçınının 14 yaşından evvel terki tahsil ettiği düşünülmeğe değer.

1944 te kabul edilen Butler kanunu demokratik ve millî bir terbiye sistemi için mükemmel bir plândır. Maalesef bu plân henüz tamamen tatbikat sahasına konamamıştır, meselâ okul bitirme yaşı halâ 15 olarak kalmış, ve yetişkinlerin devamlı eğitimine başlanmamıştır. Bundan başka, şimdi bahsedeceğim diğer bazı meseleler hallolunmamıştır. Bunların en ciddisi okul binalarının kifayetsizliği ve daha da mühimi öğretmen sayısının azlığıdır. Halâ dershaneler çok kalabalıktır ve hatta buna çare olmak üzere tahsil müddetinin başından veya sonundan bir sene kısmak bile düşünülmektedir. Diğer bir mesele de fen hocası kıtlığıdır. Fen tahsil yapanların çoğunu daha paralı bir saha olan endüstri çekmektedir. Sonra teknisiyen kıtlığı mevcuttur, ve teknik öğretimi dar görüşlülükten kurtarmak için teknik okullarda umumî kültür derslerinin okutulması meselesi var. Fakat bizi bunlardan en çok şaşırtanı orta okullar meselesidir. Halkın %80 i 11 yaşından 15 yaşına kadar bu okullara ve geri kalanı ise 18 yaşına kadar tahsil veren liselere veya yüksek teknik okullara gider. Halkın tahsil bakımından böyle iki sınıfa ayrılmasının faydaları vardır. Çünkü böylece bir taraftan fertler arasındaki fitri kabiliyet farkları kabul edilmiş oluyor, ve diğer taraftan da lise tahsilinden faydalanamayacak öğrencilerin kabiliyetlerine uygun bir terbiye imkânı sağlanmış oluyor. Bütün çocukları aynı tip okula gönderirsek hem kabiliyetli öğrencileri hem de zayıf öğrencileri gerektiği gibi yetiştirmek güçleşir; çünkü aynı zamanda iki hedefe birden nişan alırsanız hiç birini tutturamazsınız.

Fakat millete böyle birbirinden ayrı iki sınıf terbiyesi vermenin mah-

zurları da vardır. Bu demokrasi ile kabili telif midir? Böyle hareket etmekle halkı Disraeli'nin bahsettiği iki sınıfa ayırmış olmuyormuyuz? Böyle bir sınıflandırmanın nazari ve ameli mahzurları vardır. Öğrenciler daha 11 yaşında zekâ testlerine, basit imtihanlara, ders notlarına ve ekseriya yalnız öğrenci ile yapılan konuşmalara dayanarak sınıflandırılıyor. Fakat böyle bir yaşta çocuğun yalnız göreceği tahsili değil, fakat büyük bir ihtimalle istikbalini tayin edecek olan kabiliyetleri hakkında bir karara varmak mümkün veya doğrumudur? Testler hiç yanılmaz mı? Sonra çocuk 11 ine yaklaşmağa başladımı, hem kendisi ve hem de annesi ve babası meraklanmağa başlarlar, halbuki bu yaşta insanın meraklanması doğru değildir. İmtihan korkusu insanın hayatında, tıpkı mühim bir işe müracaat etmek, evlenme teklif etmek, veya mühim bir ameliyata hazırlanmak gibi bir merak uyandırabilir. İşte bunun için çocuklar sınıfta kalırlar, işte bunun için yalnız pek azı liseye geçebilir; işte bunun için çocuklar bir bezginlik ve aşağılık duygusunun esiri olurlar.

Bu gibi merak ve korkuları çocuklardan ziyade anneler babalar duyar, fakat çocuklarına bunları aşarlar. Hakikatta anne ve babaların azi bu gibi endişelere kapılırlar. Eğer öğrencilerin seçiminde her hangi bir hata işlenmişse, bu gibi hatalar öğrencinin okulunu değiştirmek suretiyle düzeltilebilir. Bu sistem tatbikatta güzel işliyor, ve eğitimi kabiliyetlere göre ayarlamanın büyük faydaları görülüyor.

Bazı kimseler, 11 yaşında bütün çocukların girebileceği, ve tek çatı altında gramer okullarında, teknik okullarda ve modern orta okullarda okutulan dersleri okutan okullar açarak bu mahzurların önüne geçmeği düşünüyorlar. Bu okulların bazı faydaları olabilir; meselâ bunlar demokratik olur ve bütün millet aynı yerde eğitim görür. 11 yaşında yapılan imtihanın vereceği yanlış neticeler ve imtihanda muvaffak olamamaktan mütevellit keder ve aşağılık duygusu önlenmiş olur, ve yanlış bir kısma ayrılmış olan öğrenciyi kendisine uygun kısma nakletme işi kolaylaşır.

Fakat bu tip okullara bazı itirazlar yapılmıştır. Çünkü bu okullar yalnız büyük şehirlere münasiptir ve bu gibi şehirlerde de bu okulların inşası için gereken geniş arsalar bulmak zordur. Kırlar için bu okullar pek pratik değildir. Çünkü bu okullara gelen çocuklar çok uzaklardan gelmektedir ve bütün okulu dolduracak öğrenci bulmak güçtür. Sonra büyük okulların mahzurları vardır; bu okullarda okul müdürü sadece bir idareci haline girer, öğrencilerle bizzat temas edemez ve hatta onları tanımaz bile. Bundan mada kabiliyetli öğrencilerin eğitiminin tatminkâr olmaması tehlikesi vardır, çünkü dersler zayıf öğrencilerin ihtiyaçlarına göre ayarlanacaktır; bu şekilde, gramer okullarının en mühim tarafı olan 6 ncı sınıf zayıf kalacaktır. İşte en büyük tehlike buradadır. Tabii kabiliyetli öğrencileri kabiliyetsizlerden ayırmamak imkânsızdır. Bütün çocukları tek bir okula koysanız bile yine onları kabiliyetlerine göre ,küçük veya ileri sınıflara ayırmanız gerekir. Tabi aynı yemekhanede yerler, aynı kü-

tüphanede çalışırlar, fakat birlikte ders göremezler. Onlar arasında ayrılık gözetmeniz icap eder. Fakat bu çekindiğiniz aşâğılık duygusu tevlit etmenin en birinci sebebi değil midir? Buna mani olmak için bütün öğrencilere 13 yaşına kadar aynı ders programını tatbik edecek olursanız, dersler ya zayıf öğrenciler için çok güç gelecektir, ya da kuvvetliler için çok kolay gelecek ve sonunda belki her iki sınıf da zarar görecektir. Demokratik rejimler daima, sahte bir müsavat prensibi uğrunda ,kabiliyetli fertlere kabiliyetlerini en iyi bir şekilde geliştirme imkânlarını vermemeğe meyyaldirler. Bu ferde yapılan bir haksızlık ve milletin menfaatlarını baltalamaktır; çünkü bütün milletler önderlerine güvenmektedirler, ve onları en iyi bir şekilde yetiştirmekle mükelleftirler. Müsavat daha ziyade Eflatun'un adalet mefhumu için verdiği tarife muvazi bir şekilde anlaşılmalıdır: yani "her insana lâyük olduğu imkânlar, iş ve mevki verilmelidir."

İşte bu okullara yapılan itirazlardan bazılarını size anlattım. Öğretmenlerin çoğu bu okulların aleyhindedir. İşçi partisinin hâkim olduğu mahallî makamlar bu okulların lehindedir, ve Londra vilâyet meclisi bu çeşit okullar açmayı siyasî bir hedef olarak kabul etmiş ve hatta eski bazı gramer okullarını bu tip okullar haline bile getirmiştir. Bu sistemin denenmesi şayanı arzudur, fakat bir çok kimseler muvaffakiyetsizlikle neticelenecek bir tecrübeye tamamen bağlanmanın yanlış olduğu fikrindedirler.

Kısaca tekrar edeyim. Son 50 sene içinde Britanya'da büyük bir eğitim inkılâbı olmuştur, ve bu inkılâp ta bütün diğer inkılâplarımız gibi genel fikir birliği' içinde başarılı bir tekâmül mahiyetindedir.

Yeni bir neslin yetişmesi ile görülecek neticelerin mühim olması lâzımdır. 40 sene evvel hayat mücadelesi için milletin yalnız %15 i teçhiz edilmişti; ileride %100 ü teçhiz edilecektir; bunun milletimizin istikbaline tesiri olacak ve bizi medeni ve yüksek bir demokrasi olmak idealimize biraz daha yaklaştıracaktır.